

סימן ח

עירוב תבשילין

א

ביסוד דין עירוב תבשילין

הרמב"ן במלחמות, וכן היא גם דעת הר"ן שם. ולשיטת המהרש"ל בים של שלמה (פ"ב סי' ג') והמגן אברהם (ריש סי' תקכ"ז) כך היא גם דעת הרמב"ם.

וייש מן הראשונים שנקטו להלכה כרב חסדא דצרכי שבת נעשין ביו"ט. כן היא דעת רבינו זרחיה בעל המאור, ורבינו אפרים, וכן כתבו התוס' בביצה (ב' ע"ב ד"ה והיה), ובעירובין (ל"ח ע"א ד"ה משום) כתבו כן בשם הריצב"א עי"ש.

ובדעת הרמב"ם נקט הבית יוסף דצרכי שבת נעשין ביו"ט, ואף רבה אינו חולק על רב חסדא בזה, וכ"כ בבית מאיר ובחמד משה ריש סי' תקכ"ז עי"ש.

וייש כמה נפק"מ בין שיטות אלה, והבולטת שבהם היא דלשיטת רבה דכל ההיתר הוא משום "הואיל", אין מקום לבשל ביו"ט סמוך לשקיעת החמה כאשר ברור שכבר אי אפשר שאוכל זה ינתן לפני אורחים שיבואו, שהרי אין שהות לאוכלו, וכבר כתבו כן התוספות בפסחים שם וכן הוא במגן אברהם שם.

הנה תקנו חכמים היתר לעשות מלאכה ביו"ט לצורך שבת שלמחרתו ע"י עירוב תבשילין. ומקור סוגיא זו במשנה בביצה (ט"ו ע"ב). ותקנה זו אסמכוה אקרא ד"זכור את יום השבת לקדשו" זכרהו מאחר הבא להשכיחו, כמבואר בגמ' שם.

ובפסחים (מ"ו ע"ב) מבואר דמן התורה מותר לבשל מיו"ט לשבת אלא שאסרו חכמים לעשות כן, דכיון שאין כאן אלא איסור דרבנן, הם אמרו והם אמרו, והתירו איסור זה ע"י עירוב תבשילין.

ונחלקו אמוראי שם בטעם ההיתר מן התורה. לדעת רבה טעם ההיתר הוא משום דאמרינן "הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזיא ליה השתא נמי חזיא ליה", ואילו לדעת רב חסדא לא אמרינן הואיל, אלא שהוא סבור שצרכי שבת נעשין ביו"ט עי"ש.

ונחלקו הראשונים להלכה כאיזה טעם נקטינן ביסוד ההיתר דעירוב תבשילין. דעת הרי"ף והרא"ש בפסחים שם דהלכה כרבה דאמרינן הואיל, וכן כתב

תוקף יש בעירוב תבשילין, אלא דמ"מ סמכינן גם על שיטת הפוסקים שמן התורה צרכי שבת נעשין ביו"ט. ועיין בכל זה המשנ"ב בביאור הלכה ריש סי' תקכ"ז.

ובמקום אחר דנתי (לקמן אות ג') במה שיש להעיר בזמנינו כאשר דבר רחוק הוא עד למאד שיבואו אורחים בלתי צפויים ונגיש להם את מאכלי החג המבושלים, מה

ב

בהדלקת הנר

וכשיטת הרמב"ם בריש פ"ו מהיו"ט, (ועיין בתוס' ביצה ב' ע"ב דמשמע מדבריהם דלית לן הואיל וע"כ דס"ל דצרכי שבת נעשין ביו"ט ועיין לקמן אות ג' מש"כ מהמהר"ם והמהרש"ל). ועיין בביאור הלכה בריש סי' תקכ"ז דבשעה"ד יש לסמוך על הראשונים דס"ל צרכי שבת נעשין ביו"ט לענין סמוך לחשיכה. ואפשר עוד דסמכינן על השיטות דנר של בטילה מותר להדליקה ביו"ט, ואף דבשו"ע סי' תקי"ד סעיף ה' מבואר דאסור (ועיין בזה בתוס' ביצה כ"ג ע"א) מ"מ כבר כתב המג"א שם בס"ק י"ב בשם הרש"ל דהעולם נוהגין בזה היתר ויש להם על מה לסמוך עי"ש.

ואפשר עוד דאף לפני שבת יש כבוד יו"ט בנרות הדולקים על שולחנו ואף שכונתו לנר שבת ומברך עליהן מ"מ יש בזה אף כבוד יו"ט תיכף משעת הדלקה והוי צורך היום קצת והרי אף בזמניהם היתה עיקר כונתו לשם נר שבת אלא דכיון דנהנה קצת אף ביו"ט התירו וכמו"כ בזמנינו משום כבוד יו"ט. (וכבר ביארתי במק"א [שו"ת מנח"א ח"ג סימן ט"ז] דאף

והנה מבואר דהיתר עירוב תבשילין מבוסס על אחד מב' דרכים: א. הואיל. ב. צרכי שבת נעשים ביו"ט. ובמג"א סי' תקכ"ז ס"ק א' כתב לעיקר דההיתר הוא משום הואיל ומה"ט אסר לבשל סמוך לחשיכה עי"ש. ולפי"ז צ"ע במה שנוהגין להדליק את הנר מיו"ט לשבת דכיון דאין צרכי שבת נעשין ביו"ט לכאורה יש בזה איסור דאורייתא דלא שייך בהדלקת הנר הואיל דאף אם מיקלע ליה אורחים אין לו שימוש מהנר ובשלמא בזמניהם שהיו משתמשים באור הנר להאיר להם את החשיכה אתי שפיר דנהנה ממנו תיכף בהדלקתו אף ביו"ט וכן כתב בתוס' רבינו פרץ בסוגיין דמה"ט מותר להדליק נר שבת ביו"ט סמוך לחשיכה כיון שנהנה ממנו תיכף והוי צורך היום (וכעי"ז כתבו התוס' בביצה כ"ב ע"א לענין הדלקת הנר מיו"ט לחבירו עי"ש) אך בזמנינו שאינו נהנה מן הנר כלל שהרי ביתו מואר באור החשמל וכל הדלקתו לשם מצות הדלה"נ בשבת במה הותרה המלאכה.

וצריך לומר לכאורה דסמכינן על השיטות דצרכי שבת נעשין ביו"ט מה"ת

שיבואו אורחים רעבים ונאכלם מאכלי שבת וחג, דלפי אורחות חיינו לא מצוי שיגיעו אורחים לא צפויים, ואף אם יגיעו נכבד אותם בפירות ואגוזים ולא בבשר ודגים. והנה התוס' בביצה ב' ע"ב כתבו להקשות לדידן איך סומכין על ע"ת לבשל, ותירצו דבבישול אין איסור הכנה. ונחלקו מהר"ם ומהרש"ל בכיבוד דבריהם, למהר"ם כונתם לדידן דלית לן הואיל. אך המהרש"ל פירש לדידן דלא שכיחא גבן אורחים כנ"ל. ודו"ק כי קיצרתי.

כשיש אור חשמל בבית מ"מ יכול לברך על הנר וכמ"ש המהרי"ל דאינו דומה ק' נרות לק"א נרות ואכמ"ל). ואפשר עוד דכיון שהוא מחוייב להדליק נר שבת לפני השבת אין זה מדליק מיו"ט לשבת אלא הוא מדליק לקיים מצותו בשעה זו שלפני השבת ודו"ק, ועדיין צ"ע בכ"ז.

וכבר כתבתי במק"א (לקמן אות ג) דבאמת צע"ג איך אנו סומכים על עירוב תבשילין כיון שכלל לא מצוי בזמנינו

ג

בלא שכיח שיבואו אורחים

אותם בבשר ודגים, דאף אם יבואו אורחים כבר סעדו לכם בסעודת יו"ט, לא נכבד אותם אלא כדרך העולם בקליות ואגוזים ופירות האילן ולא בתבשילים שבישלו לסעודות שבת, וא"כ אנה אנו באים בעירוב תבשילין.

וצ"ל דסמכין על דעת הראשונים והפוסקים שנקטו להלכה דצרכי שבת נעשין ביו"ט, וכמ"ש המשנ"ב דבשעה"ד סמכין על שיטה זו.

ואפשר עוד דאף דאכן לא שכיח שיבואו אורחים רעבים לבשר, אך מאידך מצוי שמי מבני הבית רוצה לאכול או לטעום מן המאכלים החדשים שבישלו ביו"ט לצורך שבת. ומסתבר לי שבדורות

והנה כתבו התוס' בפסחים (מ"ו ע"ב ד"ה רבה) דלשיטת רבה דע"ת יסודו בדין הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה, סמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו לא מהני עירוב תבשילין.

וכך כתב המגן אברהם (בהקדמה לסימן תקכ"ז) לפי דברי התוס':

"אבל אנן קי"ל דמדאורייתא אסור לבשל מיו"ט לשבת סמוך לחשיכה ולכן נהגו כשחל י"ט בע"ש מקדימין להתפלל ערבית".

ויש לתמוה לפי"ז בזמנינו בחברת השפע שבה אנו חיים דלא שכיח כלל שיבואו אורחים בלתי קרואים ונכבד

שנשתמש באוכל שבשלו בשבת לחשיב"ס כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל.

ובבר נחלקו בשאלה זו מהר"ם ומהרש"ל בביצה (ב' ע"ב ד"ה והיה) במה שכתבו התוס' דלדידן אין לסמוך על הואיל, ופירש מהר"ם דכוונתם דלא קיי"ל כרבה ולית לן סברא דהואיל, אך המהרש"ל בחכמת שלמה פירש לדידן דלא שכיחי אורחי גבן, עי"ש.

ובפמ"ג (סימן תק"ג משב"ז ס"ק ב') נקט להדיא דיש דין הואיל אף במאי דלא שכיח, וכך נראה לכאורה מדבריו בכמ"ק שנסתפק אם בבישול כמאב"ד סגי בדין הואיל (סימן רנ"ט מש"ז סק"ג, סי' רנ"ו סק"א, ובפתיחה להל' שבת אות ל"ד, ועיין משנ"ב תקכ"ז סק"ג), אף דודאי לא שכיח שיאכלו אורחים מאכל שלא נתבשל אלא כמאב"ד.

ועיין שו"ע (סימן תצ"ח ס"ו) דמותר לשחוט בהמה מסוכנת ביו"ט משום דסמכינן אהיתר דהואיל, ומקורו בפסחים (מ"ו ע"ב), ודנו הפוסקים אם מותר להפשיט את כל הבהמה, דבשלמא לגבי שחיטה אף הרוצה לאכול כזית אחד צריך שחיטה, אבל לגבי הפשט לכאורה אין היתר אלא כמה שצריך לאכול בשר.

ונחלקו שם השו"ע דס"ל דמותר להפשיט את כל הבהמה אף שאינו צריך אלא כזית, והרמ"א ס"ל דמותר להפשיט רק מה שיכול לאכול.

הקודמים לא היה שכיח כלל שבני הבית יאכלו ממאכלים אלה שבישלו ביו"ט אחה"צ משתי סיבות: א. משום העוני הגדול מסתבר שהכינו אוכל בצמצום לפי הצורך ולפי מנין המנויים ולא היה די לאכול שלא בעונתו. ב. בדורות ההם הקפידו על המשמעת והסדר בהקפדה יתירה, ומשום כך לא היה מצוי שבני הבית יאכלו מאכלים אלה שלא בשעת הסעודה הקבועה, ולא היה מקום להקל אלא משום הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים.

אך בזמנינו מחד גיסא לא שכיחי אורחים, אך מאידך שכיח טפי שבני הבית יאכלו, ודי בכך להקל ולסמוך על ע"ת.

אך באמת יש לעיין בכוונת התוס' והמג"א, האם החמירו רק כאשר בלתי אפשרי כלל לאכול מן התבשילים לפני שקיעת החמה וכפשטות לשון התוס' "שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו". וכ"ה לשון התוס' גם בביצה (כ"א ע"א ד"ה הואיל), עי"ש. או שמא כל שלא סביר ולא שכיח כלל שיבואו אורחים ויאכלו מן התבשילים לא אמרינן הואיל. וכך נוטה לשון המג"א "דמדאורייתא אסור לבשל מי"ט לשבת פמוך לחשיבה", וכך נראה לכאורה מהמשך דברי התוס' שם שהקשו דאם אמרינן הואיל בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, ותירצו "כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל". הרי לן דאף דודאי אפשרי הדבר

מיקלעי ליה אורחים רבים חזי ליה, עי"ש.
 ומוכח מזה דכל דהוי בגדר האפשר אף
 דלא שכיח כלל אית ביה הואיל.
 ודו"ק בכ"ז.

ובביאור הלכה (ד"ה כדי) כתב דמותר
 להפשיט את כל הבהמה
 דאל"כ לא יפשיט כלל ואתי לבטל שמחת
 יו"ט, אך מ"מ אין בסברא זו כדי להתיר
 איסור דאורייתא וע"כ צ"ל דהואיל ואי

ד

ביסוד גדר הואיל

היתר וא' איסור דאזלינן בתר עיקר
 מחשבתו עי"ש ואכ"מ להאריך בזה).

ועיין עוד במועד קטן ב' ע"ב דנחלקו רבה
 ור' יוסף במשקה מים לזרעים אם
 חייב משום חורש או משום זורע, דלרבה
 חייב משום חורש דמה דרכו של חורש
 לרפויי ארעא אף זה מרפי ארעא ולרבא
 הוי כזורע דדרכו של זורע לאצמוחי אילנא
 ואף המשקה מים לזרעים כונתו לאצמוחי
 אילנא. ועי"ש בתוס' שביארו דלרבה
 אזלינן בתר מעשה ולגבי המעשה דומה
 משקה מים לחורש דבשניהם מרפי ארעא
 ולרבא אזלינן בתר מחשבתו וכונתו,
 ובמהות הענינים הוי משקה מים כזורע
 שמצמיח אילנא עי"ש, הרי דבכל הנהו
 אזיל רבה בתר מעשה לקבוע שם המלאכה
 ומהותה במלאכות שבת ויו"ט.

אך באמת יש לחלק בין דין לדין, דאפשר
 דשאני גדר אוכל נפש מהגדרת
 המלאכות וזיקת התולדה לאב. וכן מוכח
 מפסקי הרמב"ם שהרי בפ"ח ה"ב משבת

הנה יש לעיין ביסוד דין הואיל, דכיון
 שהתכוין לאפות לחול איך יחשב
 אוכל נפש. ונראה ברור דס"ל לרבה דגדר
 אוכל נפש אינו נקבע ע"י כונת האדם אלא
 ע"י המציאות, וכיון דאפשר שיבואו
 אורחים הוי בכלל אוכל נפש.

ובימי בחרותי אמרתי דרבה אזיל בזה
 לשיטתו דס"ל בכל מקום דגדרי
 מלאכות שבת ויום טוב אינן נקבעים ע"י
 כונת העושה אלא ע"י מציאות הדברים.
 עיין במנחות ס"ד ע"א במה דנחלקו רבה
 ורבא בתינוק שנפל לים ופרש מצודה
 להעלות דגים והעלה דגים ותינוק, רבא
 אמר חייב ורבה אמר פטור ומבואר בגמ'
 דלרבה פטור דזיף בתר מעשיו ולרבא
 חייב דס"ל דזיף בתר מחשבתו (ועי"ש
 בלישנא קמא דאף לרבה פטור דמיירי
 בשמע שטבע תינוק ודעתו נמי אתינוק אך
 נראה דאפילו ללשון זה עיקר כונתו על
 הדגים כמבואר בלשון הגמ' "בפרש
 מצודה להעלות דגים" ועיין בתוס' רי"ד
 בפסחים כ"ו בענין המכוין לב' דברים א'

פסק הרמב"ם כרבה בפ"א מהלכות יו"ט
הט"ו עי"ש.

ומה מאוד שמחתי כשראיתי שוב באור
זרוע הלכות שבת סימן נ"ד שתלה
זב"ז וכתב דהלכה כר' יוסף במשקה מים
משום דרבא במנחות קאי כוותיה דאזלינן
בתר מחשבה וכתב שכך פסק אף הרמב"ם
בפ"ח משבת עי"ש, ושמחתי למצוא
בדבריו בית אב לדרכי.

אך באמת מבואר דלדעת הרמב"ם והתוס'
לאו בחדא מחתא מחתינן ותימה על
האור זרוע שהסתמך על דברי הרמב"ם
ולא העיר שדבריו נסתרים בעצם מפסקי
הרמב"ם בסוגיא זו.

ומ"מ נראה בביאור שיטת רבה דאזלינן
בתר המציאות ולא בתר מחשבה
ולכן הוי בכלל מלאכת אוכ"נ אף במתכוין
לאפות מיו"ט לחול.

פסק דמשקה מים חייב משום זורע כר'
יוסף, הרי דאזלינן בתר מחשבה, ובפ"ב
משגגות הלכה ט"ו פסק כרבה דפטור במי
שפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים
ותינוק וע"כ דאף דאזלינן בתר מחשבה
להגדיר את המעשה ולשייך את המשקה
מים לזורע, אזלינן בתר מעשה לפטור
בפקו"נ. ועיין בתוס' במנחות שם שהקשו
בשיטת רבא דמחייב בדגים "ולפטור
משום הואיל" הרי דלאו הא בהא תליא
דא"כ לית ליה לרבא סברא דהואיל וע"כ
דס"ל דלא תליא זה בזה וכשיטת הרמב"ם,
אך מ"מ אפשר דסוגיא דהואיל תלויה
במחלוקת במנחות דכשם שבהיתר פיקוח
נפש אזלינן בתר מעשה ולא בתר מחשבה
כך גם לגבי היתר אוכל נפש, ושאני
ממשקה מים לזרעים דשם עסקינן בהגדרת
עצם המעשה והשתייכותו למלאכה מן
המלאכות, והרי חזינן דגם לגבי הואיל

ה

איסור קטניות ומצה שרויה בשביעי של פסח שחל בערב שבת

וראשית אומר, דלגבי חמץ שנמכר
לנכרי, אף שאין בזה איסור
מוקצה שהרי כתבו התוס' בסוכה י' ע"ב
(ד"ה עד) דמוקצה מחמת יום שעבר אינו
מוקצה, מ"מ פשוט שאין להקל בזה,
דהמכירה לגוי אינה מכירה לזמן אלא
מכירה גמורה עד שהגוי יחזור וימכור חמץ
זה לרב שהקנה לו את החמץ בער"פ. וכיון

בשנה זו (תשע"ה) חל ז' של פסח
בערש"ק ורבים שואלים אם
מותר לנוהגים איסור במאכלי קטניות או
מצה שרויה במהלך ימי החג לאפות או
לבשל מהם לצורך שבת. ויש השואלים
עוד אם מותר לאכול מן החמץ שנמכר
לנכרי בשבת זו. ואבאר בזה את עיקרי
הדברים והנראה לענ"ד.

י"א ע"א מבואר דאין לטלטל חמץ בפסח אלא אם כן עסוק לבערו, דכשאינו עוסק בביעור החמץ חששו שמא יבוא לאוכלו. הרי לן דאין להתעסק במאכ"א מחשש שמא יאכל, וכ"ש שאין להכינו למאכל, דכל כה"ג ודאי ראוי לחוש טפי שמא יבוא לאכול.

ונחזי אנן מה שיש לדון בשתי חששות אלה ונפתח במאי דסיימנא.

הנה לכאורה י"ל דלא גזרינן אלא באיסור מדאורייתא אבל באיסור דרבנן לכאורה הוי גזירה לגזירה. אך באמת מבואר להדיא בפסחים ל"ג ע"ב דחששו לתרומה בזמה"ז דלמא אתי ביה לידי תקלה אף שתרומה בזמה"ז דרבנן, הרי דגם באיסור דרבנן חששו לתקלה שמא יבוא לאכול.

אך אפשר דשאני תרומה דעיקרה מן התורה משא"כ באיסור דרבנן שאין לו עיקר מן התורה. ובאמת כל הני שנהגו להחמיר בהם אין בהם אף איסור דרבנן ואינם אלא מנהגא בעלמא. כך פשוט לגבי מה שנהגו חסידים להחמיר במצה שרויה, דודאי אינו אלא מנהג ומדת חסידות. ואף לגבי איסור קטניות שקיבלו עליהם בני אשכנז, אף שהחמירו טובא במנהג זה מ"מ אינו אלא מנהגא ויש להקל בספיקותיו, ומסתבר דאין לגזור גזירה לגזירה.

אמנם יש לדחות דאין כאן גזירה, אלא סברא וחשש, ואף שאין גוזרין

שאין קניה זו מתבצעת עד מוצ"ש ברור שאין להשתמש בחמץ שנמכר לגוי ולהפוך מכירה זו ללעג וקלס. אך לגבי קטניות ומצה שרויה יש לעיין.

הנה בסימן תס"ז סעיף ח' כתב הרמ"א דנוהגין שלא לאכול בפסח פירות יבשים. ובשו"ת חתם סופר או"ח סי' ע"ט הביא שהגרעק"א דן להתיר לבשל פירות אלה ע"י עירוב תבשילין לפי דברי התוספות בפסחים (מ"ו ע"ב ד"ה רבה) דאין לומר הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה, דחולה שיש בו סכנה לא שכיח כלל, והרי פירות אלה ודאי מותרים לחולה שאין בו סכנה, וחולה שאין בו סכנה מישכח שכיחא (והדברים מופיעים במקורם בדרוש וחדוש להגרעק"א ביצה מערכה ז' וכ"ה בשו"ת הגרעק"א סי' ה'). והחת"ס דחה דבריו, דודאי אין זה שכיח שחולה שאב"ס צריך לאכול דוקא פירות יבשים עי"ש.

אמנם בזמנינו כאשר בשכונותינו בארץ ישראל גרים בשכנות ספרדים ואשכנזים, חסידים ושאינם חסידים, ומקושרים בקשרי ידידות ומשפחה, ודאי שיש לומר הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים שמותר להם לאכול קטניות או מצה שרויה, וכיון שכן לכאורה יש להקל לבשל ע"י עירוב תבשילין.

אך באמת יש לדון בזה משני טעמים נוספים שהחת"ס לא העיר בהם: א. מטעם מוקצה, דמאכל האסור מוקצה הוא. ב. שמא יבוא לאכול. דהלא בפסחים

מדרבנן איך הקשו ממה שמותר להתעסק עם החדש, ושמא לא חששו אלא באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן לא חששו במקום פסידא. הרי דנקט דיש לחלק בזה בין דאורייתא לדרבנן, אך אין מזה ראייה שכך פסק הלכה למעשה, וכז"פ).

ונראה לפ"ז דאם מבשל ואופה בכלים מיוחדים ולא בכלי הפסח יש בכך היכר מספיק ויש להקל בזה.

ולגבי איסור מוקצה נראה לכאורה דכשם שתרומה מותרת בטלטול אף לישראל ואינה מוקצה כיון דראויה לכהנים, כך גם קטניות ומצה שרויה אינם אסורים באיסור מוקצה כיון שהם ראויים לנוהגים בהם היתר המצויים בינינו.

וראיתי שכבר דנו גאוני בתראי בשאלה זו. עיין ברכי יוסף סימן תס"ז סק"ה שהביא משו"ת שערי ישועה למהר"י זיין שהתיר בפירות יבשים וכדו' שאינם אסורים אלא משום חומרא. אך בשו"ת כנסת הגדולה הביא דמי שמחמיר שלא לאכול אורז ודגים אסור לבשל מאכלים אלה בז' של פסח לצורך שבת אא"כ אשתו המבשלת נוהגת בהם היתר, עי"ש. ובכף החיים סי' תנ"ג סקט"ז נטה להתיר עי"ש.

ועיין עוד בחזו"א או"ח (סי' מ"ט אותיות ט"ו – ט"ז) שכתב לגבי מצה שרויה דשאלה זו תלויה במהות ההנהגה, דאם המחמירים מחזיקים חומרא זו כאיסור

גזירה לגזירה, יש לחוש ולהתרחק אף מחשש שיבוא לידי תקלה באיסור דרבנן.

ובאמת כבר כתב הט"ז ביו"ד סימן פ"ח סק"א דבחשש שמא יבא לאכול גזרינן גזירה לגזירה ואסור אף באיסור דרבנן.

אך נראה ברור דלא חיישינן אלא במה שיש בו איסור גמור, אבל במה שאינו אלא מנהג ומדת חסידות לא חיישינן שהרי מעשים בכל יום דבערב שבת בתשעת הימים נוהגים לבשל בשר לכבוד שבת ולא חיישינן שמא יבא לאכול, ופשוט דמי שאכל בשר מותר לו לאכול בשלחן שאוכלים עליו מאכלי חלב אף שעדיין לא עברו שש שעות מאז שאכל בשר, אף שהמנהג להמתין שש שעות מקורו בדברי הגמ' בחולין (ק"ה ע"א), וחמור טפי מאיסור שרויה, וע"כ דלא חיישינן שמא יבא לאכול אלא באיסור גמור, בין דאורייתא ובין דרבנן, אבל במה שאינו אסור מדינא אלא ממנהג ומחומרא לא חיישינן שמא יאכל.

ועוד מבואר בפסחים י"א ע"א דהיכא דיש היכר לא חיישינן שיבוא לאכול, ומשום כך התירו להתעסק בחדש ע"י קטוף ולטחון בריחיים של יד שיש בהם היכר המזכיר שלא לאכול עי"ש. (ועיין בשו"ת שאגת אריה בענין חדש [סי' ג' ד"ה ותדע] שהוכיח דחדש אסור מן התורה אף בבית השלחין שאינו ראוי להביא ממנו עומר, דאם אינו אסור אלא

דמילתא דפשיטא הוא דבזמנא בפוזן ובשאר קהילות אשכנז לא היו כלל תושבים ספרדים שהקלו בחומרות שקיבלו עליהם בני אשכנז כקטניות ופירות יבשים, ומשום כך לא כתבו לדון אלא מטעמים אחרים.

ובהתבוננני בספרי גדולי זמננו ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ג) שהאריך בזה ובסוף דבריו כתב להקל במצה שרויה ולהחמיר בקטניות, עי"ש. ועוד ראיתי בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סוף סי' ל"א) שנראה מדבריו להקל אף לעניין קטניות, אך אין הדברים ברורים דיים, עי"ש.

ויסוד הסברא לחלק בין קטניות למצה שרויה או פירות יבשים הוא פשוט, דאיסור קטניות חמור טפי וחומרא קדומה היא, ואף שלא קיבלו מנהג זה אלא בני אשכנז, מ"מ לדידהו הוי כאיסור גמור, משא"כ מצה שרויה ופירות יבשים וכדו' דהוי מנהג חסידות ופרישות. אך לענ"ד מסתבר טפי לא לחלק ביניהם דמ"מ אף קטניות ראויות לאחרים המצויים בינינו.

ומשום כך נראה שאין כל חשש משום מלאכת יו"ט ומוקצה, ואי משום החשש שמא יבוא לאכול, כבר נתבאר לעיל שאין צריך לחשוש בדבר שאינו איסור גמור אלא מנהג וחומרא, אך לרווחא דמילתא צריך לעשות היכר שיזכרו ולא יבוא לאכול.

גמור אסור להם להכין לזולתם ויש בזה גם איסור מוקצה וגם איסור בישול ביו"ט, דלא מהני ליה עירוב תבשילין כיון דאין לומר הואיל ואי מיקלעי ליה אורחים חזי ליה כיון דלשיטתם אסור גם לאחרים. ושוב כתב דכיון שנוהגים להקל באחרון של פסח בחו"ל ע"כ דגם למחמירים אין זה איסור אלא מנהג חסידות ומשום כך יש להקל, עי"ש.

וחידוש הוא שלא העיר כלל ממה שיש לחוש שמא יבוא לאכול, וצ"ע.

ובגוף דבריו יש לעיין לכאורה, דאף אם בעיני המחמירים יהיה זה איסור גמור מ"מ ידענו שרבים נוהגין בזה היתר ובודאי יש להם על מה לסמוך ואין בזה לא מוקצה ולא מלאכת יו"ט כיון דמ"מ חזיא לאחרים. וכבר מבואר בשו"ת המבי"ט סימן כ"א ובשו"ת כתב סופר יו"ד סי' ע"ז דכל שאחרים נוהגין בו היתר ויש להם על מה שיסמוכו מותר ליתן להם ואין בזה איסור משום לפני עור לא תתן מכשול, ולכאורה ה"ה בני"ד.

ובשדי חמד (אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה כלל ו' אות ו') ליקט הרבה אחרונים בענין זה וכתב שדעת רובא דרובא של הפוסקים האחרונים להקל בזה כיון דשכיחי גבן מי שאינו מחמיר חומרות אלה. וע"ע בשו"ת דובב מישורים ח"א סי' מ"ט.

ואין לתמוה בדברי רעק"א והחת"ס למה לא התירו משום דראוי לאחרים,

המג"א והרמ"א לענין המחמיר בשרויה בשביעי של פסח, וז"פ.

והנה ראיתי בשם הגר"נ קרליץ שליט"א דכיון שאסור לבשל בחוה"מ לשבת אסור לבשל את הביצה של עירוב תבשילין בפני עצמה אלא מותר לבשלה ע"י ריבוי בשיעורים, דאם מבשל הוא ביצים ע"מ לאוכלם בחוה"מ מותר לבשל עוד ביצה לשם ע"ת, אבל אסור לבשל תבשיל לשם ע"ת בפני עצמו.

ולענ"ד נראה דאין הדבר כן, דמלבד מה שנראה דצרכי שבת נעשין בחול המועד, ולא נחלקו אלא אם צרכי שבת נעשין ביו"ט ומותר לבשל בחוה"מ לצורך שבת הסמוך ליו"ט, נראה עוד דכיון דמצוה להניח עירוב הו"ל בישול התבשיל לצורך ע"ת כצורך היום ממש ולא כצרכי שבת, ודו"ק בכ"ז.

והנראה בזה עיקר כמו שכתבתי במק"א (לעיל אות ג) דאף דבזמנינו לא שכיחי אורחים כ"כ ולא מסתבר לתלות באורחים, מ"מ יש לתלות במי מבני הבית שירצה לאכול או לטעום בו ביום מן המאכלים שהכינו לצורך שבת. ואפשר דבימי קדם, שלא היתה פונסתם מצויה בשפע, ולפעמים היתה סעודתם סעודה שאינה מספקת לבעליה לא נהגו לאכול ממה שהכינו לסעודת הערב, ומשו"כ לא הסמיכו את ההיתר של עירוב תבשילין אלא על סברת הואיל ואי מיקלע לי

(ובכ"ל עניין מוקצה מחמת יום שעבר דנתי במקום אחר ואין כאן מקום להאריך).

ועוד דנו בזה האחרונים מטעם אחר. דהנה בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סימן ל') אסר למחמירים בקטניות לבשל ביו"ט שחל בערב שבת משום דברי הרמ"א בסימן תקכ"ז ס"כ "ומי שמתענה ביו"ט, אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום, דהוי כמי שלא הניח עירוב שאינו מבשל לאחרים". ומקור הלכה זו במהר"י וייל (דינין והנהגות סימן נ"ה) עי"ש. והמגן אברהם ס"ק כ"ב כתב לפי"ד הרמ"א דאם חל יו"ט בערב שבת אסור לו לבשל אף לעצמו דהוי כאילו לא הניח עירוב תבשילין.

אך מלבד מה שעצם הלכה זו שחידש התה"ד ופסק הרמ"א שנויה במחלוקת ורבים חולקים עליהם, ובמשנה ברורה שם ס"ק ס"ה כתב דאם אין לו מי שיבשל לו מותר לו לבשל לעצמו ולסמוך על דעת רבים שדחו הלכה זו, נראה עוד דעד כאן לא החמירו אלא במי שקיבל עליו להתענות דהו"ל כמי שלא הניח עירוב כלל, דהלא עיקר עירוב תבשילין לבשל ולאפות הוא ומי שמתענה לא שייכי גביה ע"ת, אבל מי שאסור במאכל מסויים אינו בכלל הלכה זו כלל.

וכבר כתב כן בשו"ת האלף לך שלמה סימן שמ"ג שאין ללמוד מדברי

אמנם לפי המבואר דעיקר סמיכתנו על עירוב תבשילין בזמנינו מושתתת על מה שבני הבית יאכלו מן התבשילין ולא על אורחים, לכאורה אזדא לה היתר זה דהלא בני הבית מנהג אחד לכולם, וכולם נמנעים מאכילת קטניות או שרויה וכדו'.

ולפי"ז יש לפקפק בהיתר זה, וכבר ביארנו במק"א (לעיל אות ג) מה שיש לדון בזה, ולכאורה יש מקום להחמיר בשאלה זו.

אורחים חזי' ליה, אך בזמנינו אף שמצד אחד פחות סביר שיבואו אורחים רעבים, מאידך גיסא מסתבר טפי שמי מבני הבית ירצה לאכול מן המאכלים שהכינו לצורך שבת. ובפרט בבית שיש בו ילדים קטנים ולפעמים רוצים להאכיל אותם בהקדם בהיותם רעבים, וגם מחשש שעד הלילה ירדמו וישנו.

ומשו"כ יש לסמוך על עירוב תבשילין אף בזמן הזה, אף לפי הפוסקים שהיתר זה מושתת על שיטת רבה דהואיל.

ו

מי שאינו מתכוין לבשל האם מצוה עליו לעשות ע"ת

שמא יכול לברך כיון דמ"מ ע"י עירוב מותר לעשות מלאכה לכשירצה.

והנה במאמר מרדכי (סימן תקכ"ז ס"ק י"ח) כתב דאם אין בדעתו לבשל, לאפות או להדליק את הנר אין כל מצוה להניח ע"ת ואינו יכול לברך וכן משמע משו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סוס"י י').

וכך נקטו שני גדולי הדור הגר"מ פיינשטיין והגרש"ז אורבך (עין שש"כ פל"א הערה פ"ג) דבכה"ג כיון שאין מצוה לא יברך.

ולענ"ד נראה דאף דאכן מסתבר דבכה"ג אינו מצווה להניח ע"ת דלא מצינו שתיקנו חיוב ע"ת אלא להתיר את המלאכות, מ"מ אם ירצה לעשות ע"ת יכול

נשאלתי פעמים רבות במי שאינו מתכוין כלל לעשות מלאכה מיו"ט לשבת כגון שמתארח לסעודות שבת אצל אחרים האם מצוה להניח ע"ת והאם יכול לברך.

והנה אם הוא מדליק נר שבת בביתו פשוט שיש לו להניח ע"ת שהרי כבר נתבאר לעיל אות ב' שנהגו להחמיר בזה, אך מסתבר דאי משום הא לא יברך דהלא ספק ברכות לקולא, ובפרט שעיקר דעת השו"ע (סימן תקכ"ז סעיף י"ט) שאין צריך ע"ת בשביל הדלקת הנר, וכ"כ בכף החיים (ס"ק קי"ג).

אלא שיש לעיין שמא מצוה להניח ע"ת אף שאינו מתכוין לעשות מלאכה כלל, ואף אם ת"ל שאין בזה מצוה גמורה

מסתבר טפי דתיקנו מצוה זו לכל אדם כיון שרוב בני האדם מבשלים ואופים מיו"ט לשבת, ואף מי שאינו מתכוין לעשות מלאכה מיו"ט לשבת מצוי מאוד שביום טוב גופה נמלך בדעתו לעשות מלאכה ושוב לא יוכל לעשות כן. כיון שאסור לעשות צרכי שבת ביו"ט ומשו"כ מסתבר דיש מצוה על כל אדם לעשות ע"ת, משא"כ בשחיטה.

וק"ו הדברים דלדעת רוב גדולי האחרונים דאף השוחט מברך כיון דמ"מ אהני שחיטתו, כ"ש בעירובי תחומין שמברך אף כשאין לו כל רצון וכוונה לבשל או לאפות מיו"ט לשבת.

ואבאר בזה יותר.

הנה האגרות משה (או"ח ח"ה סימן כ' אות כ"ו) הביא ראיה מדברי המגן אברהם (סימן תקכ"ז סק"א) שכתב לגבי מי שהוא בבית הכנסת ונזכר שלא הניח עירוב תבשילין ואם ילך לביתו להניח ע"ת יעבור זמן מנחה, שיתפלל ולא יניח ע"ת כיון שיכול להקנות קמחו לאחרים. וכתב האג"מ דאת"ל שיש מצוה להניח ע"ת למה לא ידחה את תפלת המנחה, וע"כ דלא הוי מצוה אלא מתיר בלבד וכיון שיכול להסתדר בלא"ה אינו דוחה תפלה, ע"ש.

אך באמת נראה דאין מזה ראיה כלל, דהלא בנידון דמג"א באמת מצווה

לברך כיון דעכ"פ מהני העירוב אם ימלך בדעתו וירצה לעשות מלאכה, ומשו"כ מצוה היא ויכול לברך עליה.

וביסוד הדברים היה נראה דעצם הנחת העירוב מצוה דרבנן היא, דכיון דרוב בני"א נהגו לעשות מלאכה ולבשל ולאפות בכל יום למחרתו וצורך הוא לעולם כדי שלא יתקלקל האוכל, תיקנו חכמים מצות העירוב. ואף שמי שאינו מתכוין לבשל או לעשות מלאכה מיו"ט לשבת ודאי אינו מחוייב בע"ת, מ"מ מצוה קעביד וכיון שעירובו מהני ומעתה מותר לו לעשות מלאכה שפיר מברך על הנחת העירוב.

ונראה ראיה גדולה לדברינו, דהנה כתבו האחרונים דהשוחט לכלבים ולגויים ואינו מתכוין כלל לאכול מן הבשר מ"מ מברך על השחיטה כיון דשחיטתו מהני להתיר את הבשר לאכילה. כך כתב הפרי חדש ביו"ד (סימן י"ט בקונטרס אחרון) וכ"כ בחכמת אדם (כלל ה' ס"א) וכן כתב בכף החיים (שם ס"ק ט"ו) בשם כו"כ אחרונים, ולא כדברי גן המלך שאינו מברך.

ולענ"ד נראה דאף בעל גן המלך אפשר שיודה בני"ד דיכול לברך, דשאני שחיטה שהיא מצוה דאורייתא ובודאי מסתבר דאין כל מצוה לשחוט אם אינו רוצה לאכול בשר, ומשו"כ ס"ל דאינו מברך, אבל בע"ת דהוי מצוה דרבנן

ובאמת נראה פשוט מפשטות לשון השו"ע (תקכ"ז ס"ז) דבכל ענין יש מצוה. וז"ל:

"מצוה על כל אדם לערב, ומצוה על כל גדולי העיר לערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו".

ואף שיש מקום לדחות דאין כונת השו"ע אלא לומר דאף שגדול העיר מערב על כל בני עירו, מ"מ מצוה על כל אדם לערב לעצמו, ורק בדיעבד אם שכח או נאנס סומך על עירובו של גדול העיר, אך באמת אין מצוה עירוב אלא על המתכוון לאפות מיו"ט לשבת, מ"מ נראה יותר לענ"ד מפשטות הלשון דבאמת מצוה לערב בכל ענין, שמא יצטרך לבשל או לעשות מלאכה מיו"ט לשבת.

ומשום כ"ז נראה דאף שאינו מתכוין לעשות מלאכה יכול לערב ולברך. (עיין עוד לקמן סימן ט').

הוא במצות העירוב שהרי בדעתו לאפות ולבשל, ואעפ"כ כתב המג"א דכיון שיכול לדאוג לצרכי שבת ע"י שיקנה קמחו לאחרים לא יבטל תפלה. הרי לן דאף אם כן מצווה הוא במצות עירוב מ"מ אין מצוה זו דוחה תפלה, ופשוט אפוא דאין להוכיח מזה דכאשר אין בדעתו לבשל או לאפות אין כאן מצוה.

וע"כ צ"ל דס"ל למג"א דכיון דעיקר מצוה זו לא בעצם עשיית המעשה אלא בתוצאה, כל שאפשר להשיג תוצאה זו באופן אחר, אף דפשוט דאין מקיים מצוה כלל כשהוא מקנה קמחו למי שעשה עירוב מ"מ אין לבטל תפלה כדי לקיימה אף שאכן מפסיד מצוה זו, וא"כ עדיין י"ל דאף אם אין בדעתו לאפות או לבשל מ"מ יש מצוה בעצם עשיית העירוב שעל ידו יוכל לבשל מיו"ט לשבת.

ז

אם אמירה מעכבת

ובמגן אברהם (ס"ק כ"ג) הביא את דברי היש"ש (ביצה פ"ב סוף סי' ח') דאם שכח ולא בירך מהני ואין הברכות מעכבות, והמג"א הבין מתוך דבריו דשכח לגמרי ולא אמר כלל "בדין יהא שרי וכו'", ותמה עליו דכיון דלא אמר כלום אין כאן עירוב, עיי"ש.

ובמ"ז שם סק"ז פסק כשיטת מהרש"ל דאם הניחו לשם עירוב או עשה

ולא זו בלבד דמסתבר שאין צריך מעשה בידים בהנחת העירוב (כמבואר לקמן אות ח'), אלא אף באמירה נחלקו אם מעכבת.

דהנה כתב הרמ"א (סעיף כ'):

"הגה ואם הניח עירוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא אלא אמר בדין יהא שרי לן למעבד כל צרכנא הוי כמי שלא עירב כלל" (או"ז).

כלל, איך נאמר דאמירה ללא הזכרת המלאכה לא מהני. וכ"כ הגר"י עמדין במור וקציעה, עי"ש. ובמשנ"ב ס"ק ס"ג כתב דיש להחמיר בזה לכתחילה, אבל בדיעבד יש לסמוך על דעת הט"ז. וכך כתבו בחיי אדם (כלל ק"ב סט"ו) ובשו"ע הרב (סימן תקכ"ז סעיף ז').

תבשיל מיוחד לשם עירוב אף ששכח ולא אמר דבר מהני.

ובס"ק י"ח הוסיף לפי שיטתו לתמוה על מש"כ הרמ"א דאם לא הזכיר את המלאכות להדיא הו"ל כאילו לא הניח עירוב, והלא כיון דאין האמירה מעכבת

ח

מי שנוכר בבית הכנסת שעדיין לא עירב עירוב תבשילין

בלשון הרי"ף והרמב"ם, ודחה עצה זו בשצף קצף ובחריפות יתירה, עי"ש. ועוד דנוסח ההפרשה הלא הוא בהדין עירובא דהיינו בעירוב זה שבידי.

הנה כתב המגן אברהם (סי' תקכ"ז סק"א) דמי שלא הניח עירוב תבשילין ונזכר כשהוא בבית הכנסת לא יבטל תפילתו אלא יקנה קמחו לאחרים.

והחיד"א כתב להוכיח מהמג"א שלא כתב עצה זו אלא שיקנה קמחו לאחרים ומדשתקי רבנן ש"מ לא ניח"ל דנימא הכי, עי"ש.

ועצה אחרת כתב בזה התפארת ישראל (ביצה פ"ב משנה א' בועז אות ב') דכיון דבדרבנן קיי"ל יש ברירה יכול לומר "פת ותבשיל שאקחנו כשאבוא לביתי יהיה מעכשיו לעירוב תבשילין", ושוב כשיבוא לביתו יפריש פת ותבשיל לעירובו, ומהני כיון דיש ברירה. (וגוף ההנחה דבדרבנן יש ברירה מבואר בביצה ל"ח ע"א, ובשו"ע סימן תי"ג ובמשנ"ב שם ס"ק ח' – ט' ואכמ"ל).

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן ל"ו) הביא את שתי הדעות והחמיר כדעת החיד"א.

אך בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן ח') נקט עיקר כהתפא"י וכתב שודאי יש להקל בשעת הדחק. וכ"כ באלף המגן (סימן תרכ"ה סקנ"א) דיש להקל בשעה"ד אך לא יברך, וע"ע במנחת יצחק (ח"ז סימן ל"ו).

ובשו"ת חיים שאל להחיד"א (ח"א או"ח סימן כ"ט) כתב דכל כה"ג לא מהני וברכתו ברכה לבטלה, ויסוד דבריו דעירוב תבשילין צריך מעשה ולא סגי באמירה בעלמא ומשו"כ תיקנו שצריך לאחוז ביד את הפת והתבשיל. כמבואר

ואי בדידי תלי' היה נ"ל עיקר דרך ממוצעת בזה וכעין פשרה בין שני גדולי עולם. דבאמת נראה כדברי החיד"א

פת ותבשיל מסויים שבבית, כגון לחמניה מסויימת ותבשיל מסוים ומייחדם לשם עירוב, וכ"ש דמותר לעשות כן אם כבר ייחד מקום פת ותבשיל לעירוב אלא שאח"כ שכח לברך, וגם יכול לומר בהדין דמהני לומר נוסח העירוב בעודו בבית הכנסת וכיון שהוא מפריש לעירוב פת ותבשיל מסויימים אין צריך בזה לברירה ומהני אף שאין כאן מעשה, עי"ש ודו"ק בכ"ז.

דלא מהני בזה ברירה, דתחילת התקנה היתה להניח אוכל מסויים לעירוב פת ותבשיל מוגדרים וידועים, אך לא בעינן ממש שיחזיק בידו את הפת והתבשיל, דאף שתיקנו לומר דהדין עירובא אין מזה כל ראייה דצריך מעשה ואחיזה בידו, אך מ"מ משמע מלשון זה דהעירוב צריך להיות דבר מסויים ומוגדר.

ומישו"כ נראה דמי שנזכר כשהוא בבית הכנסת שלא עירב יכול לייחד

ט

בן א"י שאצלו אין יו"ט ער"ש האם יכול להניח ע"ת בשביל בן חו"ל

שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח, ודימה זאת למש"כ בירושלמי דבן כרך אינו מוציא בן עיר, עי"ש.

ולכאורה דבריו תמוהים, דמה זה ענין ליציאת יד"ח ממי שאינו בר חיובא, והלא אין הלכה זו אמורה אלא ביוצא ע"י חבירו מדין שומע כעונה ואין זה ענין כלל לשליח העושה מצוה לחבירו.

והחיד"א בשו"ת חיים שאל (סימן ע"ד אות נ"ד) ובשירי ברכה (סימן תקכ"ז אות ג') אכן דחה את דברי קול אליהו דכיון דשליחו הוא מהני אף אם אינו ב"ח, וכ"כ הגר"ח פלאג'י בארצות החיים (שער י' סעיף כ"א) וכ"ה בשואל ומשיב (ב' ב' סימן נ"ה).

ואפשר דשאני שליח דאינו אלא ידא אריכתא דמשלחו ומהני אף

והנה ראיתי בשם הגר"נ קרליץ שליט"א דאף מי שאינו מחוייב בע"ת יכול להניח בשביל המחוייב כגון בשנה זו שלבני ארץ ישראל יו"ט ראשון דסוכות חל ביום חמישי בשבת, מ"מ יכול הוא לעשות ע"ת לבן חו"ל המחוייב בה, דכיון דאין ע"ת אלא מתיר בלבד ולא מצוה אינו צריך להיות מחוייב בדבר להוציא אחרים.

ולענ"ד יש לעיין בזה טובא, ומסתבר לי דרק המחויב בע"ת יכול להניחה לאחרים, ועדיין צ"ע.

וישו"ר שבשאלה זו כבר נחלקו גדולי עולם.

בשו"ת קול אליהו (סימן ל"א) כתב דבן א"י שאין לו מצות ע"ת כלל אינו יכול להניח ע"ת בשביל בן חו"ל, דכל

תבשילין אצלו. דכל גדר ע"ת ומהותו במה דהבישול ואפיה בערב יו"ט מוגדרת כתחילת הבישול של שבת, ומה שמבשל ביו"ט ערב שבת אינו אלא כהמשך המלאכה, ולשון עירוב ענינו שהוא מערב תבשילי שבת ויו"ט כחדא. ואין זה אלא אם מי שמניח את העירוב בפועל גם אצלו חל יו"ט ערב שבת אבל אם אצל זה שמניח את העירוב בפועל אין יו"ט ער"ש אין בזה גדר עירוב כלל.

דו"ק בעומק הדברים, ועדיין צ"ע.

שאינו ב"ח, ממי שבא לזכות לחבירו שלא מדעתו דלא מהני אם אצלו אין זה יו"ט שחל בע"ש, וכבר חילקתי בין זכיה לשליחות דבשליחות פועל המשלח ע"י שליחו, משא"כ זכיה שבה הזוכה פועל למען זה שהוא זוכה בשבילו, עיין מנחת אשר לקידושין (סימן מ"ז אות ד') ומנח"א במדבר (סי' ל"ט אות ד'), ואכמ"ל.

אך באמת לדידי מספקא לי אף בשליחות דאין השאלה כלל מצד שאינו בר חיובא אלא משום דאין זה כלל עירוב

שליח אם מברך על הנחת ע"ת

התרו"מ חלים אלא ע"י דיבור זה, דאין זה נכון שהרי חזינן דבדיעבד סומך הוא על העירוב אף בשכח ולא אמר כלום.

ואפשר דכיון דלכו"ע צריך לכתחילה לומר "בדין וכו'" הו"ל עובר לעשייתן ויכול לברך וכמו שמצינו בברכת הלולב דכל זמן שלא גמר הנענועים עדיין הוי עובר לעשייתן, עכת"ד.

אמנם נראה פשוט דאין הדברים אמורים אלא כאשר בעה"ב בישל תבשיל מיוחד ואפה פת מיוחדת לשם עירוב תבשילין או לחילופין כאשר הניח פת ותבשיל וייחד אותם לשם עירוב, ולא עשה שליח אלא לומר את הנוסח של בדין וכו' דבזה אכן יש לעיין על מה יברך

הנה חקר בשו"ע הרב (קו"א אות ב' והביאו בקיצור בביתאור הלכה סי"ג ד"ה ומברך) בשליח להניח ע"ת אם יכול לברך.

וכך כתב בגודל פלפולו. לשיטת הרמ"א והמג"א דאמירה מעכבת ודאי יכול השליח לברך כיון שהוא זה שקובע את העירוב וללא אמירתו אין כאן עירוב. אך לדעת הט"ז וסייעתיה דבדיעבד מהני העירוב ללא כל אמירה אין השליח עושה כלום ואיך יברך.

ואין לומר דאף דאי"צ אמירה אלא לכתחילה מ"מ כיון שהתכוין לומר "בדין יהא שרי לן וכו'" שוב אין העירוב חל במחשבה אלא בדיבור וכמו שמצינו לגבי הפרשת תרו"מ דאף דמהני במחשבה מ"מ כשמתכוין להפריש בדיבור אין

ותבשיל ואף לא אמר כלום בודאי אין כאן עירוב כלל.

ואין להאריך בזה מרוב פשיטות הדברים.

השליח, אבל במציאות החיים בדרך כלל השליח הוא שמפריש פת ותבשיל של בעה"ב לצורך העירוב ובכה"ג ודאי יכול לברך דזה פשוט דבעה"ב שלא ייחד פת

יא

אשה בעירוב תבשילין

שאינן למנהג זה כל מקור ואין בו טעם, דכמה רחוק לומר שהנשים אומרות דהוי הידור מצוה אלא שאינו מעכב דאטו נשים דידהו למדניות הנה להבחין בין הידור מצוה לעיכוב מדינא.

ובאמת יש בזה סברא מסוימת, דבין לטעמא דרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט, ובין לטעמא דר"א כדי שיאמרו אין יו"ט מכין לשבת ק"ו שאינו מכין לחול, בנשי תליא מילתא דהן הנה אלה שבוררות מנה יפה והן הנה אלה שעוסקת בבישול ואפיה וא"כ מילתא דמסתברא דיש לשתפן במצוה זו. אמנם כל מנהג שאין לו מקור בדברי הקדמונים לאו מנהג הוא, והדברים פשוטים.

כתב בערוך השלחן (תקכ"ז סכ"ב) "ונשים שלנו רגילות לומר שצריכין לשמוע ברכת העירוב והנחתו כיון שהן עוסקות בצרכי שבת והידור מצוה היא ואין זה מעכב מדינא ולא נזכר זה בשום מקום ואין בזה טעם כלל".

ולא ברור מלשונו האם אכן דעתו דיש בזה הידור מצוה אלא שאינו מעכב מדינא ונמצא שאכן נותן הוא תוקף מסוים לשיחת הנשים. או שמא כונתו דכל הנחה זו דהוי הידור מצוה אלא שאינו מעכב מדינא הוי בכלל דברי הנשים, אך באמת דעתו לדחות טענה זו מכל וכל וכמו שכתב "ולא נזכר זה בשום מקום ואין בזה טעם כלל".

ולכאורה נראה טפי דאכן כונת הגאון דיש בזה הידור מצוה, אף

יב

אם מותר לבן חו"ל לבשל ביום ד' הושע"ר לצורך שבת

וזו פשיטא שבני ארץ ישראל אסור להם לבשל ביום זה לצורך שבת כיון שאסור לטרוח בחוה"מ טרחה שאינה לצורך המועד וק"ו שאסור לעשות מלאכה גמורה כשאין זאת לצורך המועד,

בשנת תשע"ד חל שמיני עצרת ביום ה' ובני חו"ל נהגו יו"ט בימי ה' – ו', ונשאלתי אם מותר לבני חו"ל לבשל ולאפות לצורך שבת בערב יו"ט שהוא ביום ד'.

לשבת אף בחוה"מ דאילולי כן אין כאן עירוב תבשילין.

והלא יש בידם להכין את כל צרכי השבת בערב שבת.

(והנה לא ידעתי מי בעל הדברים בהגהה זו שבשו"ע וכפי הנראה אין אלה דברי הרמ"א אך ברור הדבר דבר סמכא הוא ובפרט שזה אכן פשטות ענין עירוב, וז"פ).

ולכאורה הוא הדין לבני חו"ל דכיון שעושים עירוב תבשילין שמתיר לבשל ולאפות ביו"ט שני שהוא ערב שבת, ממילא אסור להם לבשל בחוה"מ לצורך שבת.

ואף שיש מקום לבעל דין לחלוק ולטעון דאין גדר עירוב תבשילין אלא ענין סמלי בלבד ולא התירו לו לטרוח במלאכה לשבת אלא להכין פת ותבשיל בלבד לצורך עירוב, באמת אין זה מסתבר ונראה יותר דכיון דפשוט דמותר לעשות עירוב תבשילין בחוה"מ לצורך שבת, מוכח מזה בהכרח דמותר לבשל ולאפות מעיו"ט לשבת כאשר יו"ט חל בערב שבת.

אך אפשר דכיון דמבואר בשו"ע או"ח (סימן תקכ"ז ס"א) בכל גדר עירוב תבשילין "ענין העירוב הוא שיבשל ויאפה מיו"ט לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מערב יו"ט לשבת ונמצא שלא התחיל במלאכה ביו"ט אלא גמר אותה". הרי דכל יסוד גדר העירוב אינו אלא שהוא מתחיל כבר מערב יו"ט לבשל ולאפות לשבת, ובהכרח שמותר לבשל מעיו"ט

סימן ט

בענין אם ע"ת מתיר או מצוה

כ' אלול תשע"ג

כבוד חתני אהובי
יקיר לבבי האברך המופלא
הרה"ג ר' בנימין ביינוש רוזנבוים נ"ו כשמש במזרח
שלום רב לאוהבי תורתך.

מכתבך היקר קבלתי ושאתי ממנו מלוא חפניים נחת ושמחה. הנני במענה
קצר לדבריך.

שאסרו, ומ"מ פשוט דעירוב תבשילין אינו
אלא מתיר מלאכת יו"ט לצורך שבת,
ואת"ל דאין כאן מצוה אלא מתיר אין
מעלה במה שקיים א"א מצות עירוב
תבשילין אלא במה שנוהג היה שלא
לעשות מלאכה מיו"ט לשבת.

וע"כ דיש בעצם מצוה דרבנן בעירוב
תבשילין, ומסתבר א"כ דלעולם
מצוה להניח עירוב זה שע"י מותר לעשות
צרכי שבת ביו"ט אף אם אינו מתכוין
לעשות כן.

ובתבת עוד דכך מוכח מפסקי הלכה
של המשנ"ב. ומפסקים רבים
בדבריו חזינן דיש חיבוב מצוה והידור
מצוה בע"ת:

א. דהנה כתב המשנ"ב בס"ק י"א ובס"ק
מ"ח שפת העירוב יהיה לחם משנה

הארכת במה שכתבתי (עיין לעיל סימן ח'
אות ו') דעירוב תבשילין אינו
מתיר בלבד אלא מצוה, וכיון דהוי מצוה
מסתבר לי דאף מי שאין לו כל כונה
לאפות או לבשל מיו"ט לשבת וממילא
אינו מחוייב להניח ע"ת מ"מ מצוה קעביד
ויכול לברך על העירוב.

ונהנית מאוד ממה שהערת במה שאמרו
(יומא כ"ח ע"ב, קידושין פ"ב ע"א)
"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד
שלא ניתנה אפילו עירוב תבשילין". ואת"ל
דאין כאן אלא מתיר בלבד, לא הו"ל
למימר שקיים עירוב תבשילין אלא שנזהר
היה אף באיסור מלאכה ביו"ט. שהרי
באמת שורש תקנת עירוב תבשילין במה
דאסור לבשל מיו"ט לשבת, אלא שמה"ת
מותר משום הואיל או משום שמה"ת צרכי
שבת נעשין ביו"ט אלא חכמים הם

מכלל עשה דרבנן וכמו השחיטה. (וכנראה שדעתו כדעת הראב"ד במנין המצוות עשה קמ"ו שלא מנה את השחיטה בכלל המצוות דאינו אלא מתיר ולא מצוה, עי"ש. ומ"מ חזינן שאמרו לגבי ע"ח "כיון דאיתעבד בה חדא מצוה", וכו'. הרי דאין מזה ראייה דהוי מצוה ולא מתיר.

ונראה בעומק הדברים דאף אם אין כאן אלא מתיר מ"מ הוי דין תורה והרי חזינן דמברכים על השחיטה ועל ע"ת ואף אם נאמר דהוי ברכת השבח, מ"מ תיקנו לברך אקב"ו, דמ"מ ענינים אלה מקדשים את עושיהן, וא"כ אין פלא שאמרו כיון דאיתעבד בה מצוה חדא וכו'.

ושוב ראיתי שהמאירי בברכות שם פירש דאין המדובר בעירובי חצירות כפירוש רש"י אלא לעירוב תבשילין, ולשיטתו עדיין יש לעיין דאכן הוי מצוה ורק משום דהוי מצוה ממש אמרינן לגביה כיון דאיתעבדא מצוה חדא וכו'.

אך עוד נתיישבתי דאפשר דכל מה שאמרו שם כיון דאיתעבדא וכו' אינו משום מצות העירוב אלא משום ברכתה, דכיון שבירך עליה ברכה חדא וברכה זו ודאי חשובה היא יברך עליה ברכה נוספת, ודו"ק.

והראני תלמידי אהובי הרה"ג ר' חיים רוזן שליט"א בנימוק"י (עמ"ס ברכות בהוצאה מחודשת) שהקשה שם למה אין בזה משום אין עושין מצוות חבילות

בסעודת ליל שבת ויום השבת ויבצע עליו בסעודה שלישית דכיון דאיתעביד בה חדא מצוה יעשה בו מצוה אחרת.

ומקור הלכה זו בברכות (ל"ט ע"ב) לגבי עירובי חצירות "רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכינ עליה המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד בה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי".

ובאמת נראה לכאורה שמדברי הגמ' יש להוכיח דגם עירובי חצירות הוי מצוה ולא רק מתיר.

והרמ"א בסימן תרס"ד ס"ט כתב שנהגו להניח את הערבות לצורך אפיית המצות משום סברא זו דכיון דאתעביד בהו מצוה חדא וכו'. ובמשנ"ב סימן תמ"ה סק"ד כתב שנהגו להשתמש בערבות לשריפת חמץ.

ובסימן כ"א סק"ח כתב המשנ"ב לענין חוטי ציצית שנפסקו שיניחם בתוך הספר לסימן או יעשה עמהם שאר מצוה.

ובכ"ל הני מדובר בחפצא דמצוה, וכך גם בעירוב תבשילין.

אמנם ידועים דברי הרמב"ן בספר המצוות (שרש א' היישוב השני) במה שבה"ג השמיט את עירובי חצירות ממנין המצוות דרבנן. משום דס"ל דאין זה מצוה אלא מתיר, והוי מעין לאו הבא

וכיוצא בדברים כתב המשנ"ב (ס"ק י"א) שלא ישים הבשר והדגים על הפת כדי שלא ימאס, ומקור הדברים במהרי"ל הלכות ע"ת ובאליהו רבה ס"ק ה', עי"ש.

ועוד כתב המשנ"ב בסק"כ במה דמבואר בשו"ע דיכול לסמוך על שולי הקדרה ושמנונית שע"ג הסכין דאין זה אלא כשאין לו תבשיל אחר, אבל כשיש לו תבשיל אחר הוי ביזוי מצוה, עי"ש.

ובסק"ח כתב המשנ"ב דלכתחלה יש לערב בפת או מצה שלימה ותבשיל משום הידור מצוה. וכ"כ במטה אפרים, ומקור הלכה זו אף היא במהרי"ל ובא"ר.

ג. וע"ע בכף החיים (ס"ק נ"ז) שכתב דעדיף לערב בעצמו ולא ע"י אחרים דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ומכל זה כתבת דנראה דע"ת הוי מצוה ממש ולא מתיר בלבד.

אך באמת נראה דאין מכל זה ראייה גמורה, דכמו דנתבאר לעיל דאף על מתיר מברכים אקב"ו, ואף במתיר אמרו כיון דאיתעביד בה מצוה חדא וכו' אין כלל פלא דאף במתיר יש הידור מצוה, ודו"ק בכ"ז.

ונראה עוד דאף אם נאמר דמצוה היא ולא מתיר בלבד, עדיין יש מקום לבעל דין לטעון דאף דאכן מצוה יש כאן,

חבילות כמו כוס של קידוש שאין מברכין עליה בהמ"ז. ותירץ דכיון שאין ע"ח אלא תקנה בלבד וברכת המוציא מצוה קבועה אין בזה חבילות חבילות. ואפשר דכונתו דאין זה מצוה אלא מתיר. אך אפשר דאף דהוי מצוה מ"מ כיון שאינו אלא תקנה להתיר את האיסור אין זה דומה למצוה גמורה שיש בה עבודת ה', לענין הלכה זו דא"א מצוות חבילות חבילות. ודו"ק בכל זה.

ב. כל האחרונים הביאו את דברי השל"ה במס' סוכה (פרק נר מצוה אות כ"ה), "עירוב תבשילין, ראיתי הרבה המונים לוקחין פת, ולוקחין בשר עצם אחד שפל ומשופל. בודאי לענין דינא יוצאים, אבל חביבה מצוה בשעתה (פסחים ס"ח ע"ב), ואל תהי מצוה זו קלה בעיניך. ולא לחנם אמרו רבותינו ז"ל (יומא כ"ח ע"ב) שקיים אברהם אבינו מצות עירוב תבשילין. ובספר יוחסין כתוב סוד בדבר זה. על כן כל איש השמח במצוה, יקח פת המוכן לסעודה שחרית של שבת, או לסעודה שלישית, וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודה של שבת, כגון חתיכת דג חשוב, או בשר או תרנגול ממה שחננו ה', המוכן לו לסעודת שבת שחרית, או לסעודה שלישית. אבל אותן האנשים הלוקחין עצם קטן, ועל כל פנים מכינים סעודת שבת, אם כן בחנם עושים המצוה בביזוי, ואפשר שאחר כך משליכין אותו. על כן מנהג טוב לנהוג כמו שכתבתי".

דרכים, רבא אמר "כדי שיברר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו"ט". ורב אשי אמר "כדי שיאמרו אין אופין מיו"ט לשבת ק"ו מיו"ט לחול".

ונראה בעליל מכל מהלך הדברים וסגנונם דתיקנו חכמים מצות ע"ת משום כבוד יו"ט ומשום כבוד נראה דכל המניח ע"ת מקיים מצוה ומברך עליה בין אם מתכוין הוא לבשל מיו"ט לשבת ובין אם לאו. (ועיין לעיל סימן ח' אות ו').

באהבת עולם
אשר ויים

אין מצוה זו אמורה אלא במי שצריך לה דהיינו מי שרוצה לבשל מיו"ט לשבת אבל במי שאין לו כל צורך אין לו מצוה כלל כיון דעיקר מצוה זו בתוצאה.

אך באמת נלענ"ד, לולי דברי האחרונים הנ"ל, דמצוה זו לכל ישראל תוקנה, דהלא לכל ישראל אסרו לבשל מיו"ט לשבת, ולכולן יש היתר ע"י ע"ת, ומפשטות דברי חז"ל במקור הסוגיה (ביצה ט"ו ע"ב) מבואר דמצוה זו משום כבוד יו"ט תיקנוה כמ"ש "זכרהו מאחר הבא להשכיחו" ובטעמא דמילתא אמרו שתי